

Programy kształcenia na studiach dwustopniowych i jednolitych magisterskich na kierunku *ekonomia*

Wstęp

Popyt na usługi edukacyjne polskiego szkolnictwa wyższego ze strony młodych ludzi jest zróżnicowany. Różnicowanie dotyczy m.in. trybu nauczania (studia dzienne, zaoczne, wieczorowe), jakości kształcenia, położenia uczelni, koniecznego wkładu pracy własnej studenta, prestiżu dyplomu i związanych z tym szans absolwentów na rynku pracy. Studenci zgłaszają zapotrzebowanie na studia jednolite i dwustopniowe, które są odpowiedzią na szybko zmieniającą się koniunkturę na rynku pracy. Różnorodna i zróżnicowana oferta edukacyjna państwowych i niepaństwowych szkół wyższych uzyskała wysoką aprobatę rynku. Ta oferta obejmuje zarówno jednolite studia magisterskie, jak i studia dwustopniowe.

W Polsce kształcenie w szkołach wyższych odbywa się równolegle na dwóch poziomach studiów: licencjackim i magisterskim. Takie rozwiązanie zostało wprowadzone i funkcjonuje nadal bez jednoznacznej odpowiedzi na temat powiązań czy odrębności obu poziomów edukacji wyższej. Uzyskanie dyplomu licencjata jest traktowane przez młodzież jako etap wstępny na drodze do uzyskania dyplomu magistra. Dla władz nowych szkół wyższych (państwowych i niepaństwowych) uzyskanie zgody na prowadzenie studiów na poziomie licencjackim jest tylko etapem przejściowym na drodze do uzyskania pełni uprawnień, kojarzonych z możliwością wydawania dyplomu magistra.

Niejasność relacji pomiędzy oboma poziomami kształcenia ilustrują też np. *standardy nauczania* Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu, które na kierunku *ekonomia* w przypadku przedmiotów obowiązkowych, tzn. kształcenia ogólnego, podstawowych i kierunkowych, są prawie identyczne na obu poziomach edukacji (z wyjątkiem obciążeń godzinowych – niższych w przypadku studiów licencjackich).

Zgodnie ze *standardami* MENiS¹ absolwent studiów licencjackich (zawodowych) ma rozległą wiedzę ekonomiczną, zna informatykę, jest wyspecjalizowany w określonej – szczególnej dziedzinie zastosowań ekonomii. Jest przygotowany do pracy w instytucjach i organizacjach gospodarczych oraz administracji gospodarczej na stanowiskach szczebla operacyjnego. Absolwent studiów magisterskich natomiast zdobywa gruntowną i wszechstronną wiedzę w zakresie teorii ekonomii i nauk społecznych. Jest przygotowany do pracy we wszystkich instytucjach i organizacjach gospodarczych na stanowiskach kierowniczych oraz w administracji centralnej.

Jak widać są niejasności i nieścisłości w przypadku kształcenia na dwóch poziomach. W poniższym komunikacie spróbujemy odpowiedzieć na szereg pytań dotyczących m.in.: różnic pomiędzy studiami licencjackimi i magisterskimi na rynku usług edukacyjnych; różnic w programach na studiach I stopnia i w programach studiów magisterskich oraz stopnia realizacji *standardów nauczania* MENiS na studiach dwustopniowych i jednolitych magisterskich.

Przedmiotem naszej analizy są studia na kierunku *ekonomia* prowadzone jako jednolite magisterskie i równocześnie jako studia dwustopniowe. Takie studia prowadzone są:

- na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze AE we Wrocławiu, gdzie analizie poddano studia zaoczne,
- na Wydziale Ekonomii AE w Katowicach, gdzie analizowano studia dzienne.

Studia jednolite czy dwustopniowe

W badanych uczelniach jednolite zaoczne studia magisterskie trwają 5 lat, a dzienne 9 semestrów, oba tryby kończą się napisaniem pracy magisterskiej oraz egzaminem magisterskim. Absolwent otrzymuje dyplom magistra.

Zaoczne wyższe studia zawodowe trwają 7 semestrów, a dzienne 6; w obu trybach na zakończenie należy przygotować pracę dyplomową oraz zdać egzamin dyplomowy. Po ukończeniu tej formy studiów absolwenci otrzymują dyplom licencjata.

Zaoczne uzupełniające studia magisterskie trwają 4 semestry, a dzienne 3, oba tryby kończą się napisaniem pracy magisterskiej oraz egzaminem magisterskim. Po ich ukończeniu absolwent otrzymuje dyplom magistra.

¹ Załącznik nr 13 Rozporządzenia MENiS z dnia 18 kwietnia 2002 roku w sprawie określania standardów dla poszczególnych kierunków studiów i poziomów kształcenia.

Programy kształcenia na jednolitych studiach magisterskich i dwustopniowych na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze są bardzo podobne i różnią się w niewielkim stopniu.

Natomiast na Wydziale Ekonomii w AE w Katowicach studia jednolite różnią się w dużym stopniu od dwustopniowych. Nawet pomiędzy poszczególnymi specjalnościami istnieją różnice w wymiarze godzinowym poszczególnych grup przedmiotów i samych przedmiotów.

Przedmioty kształcenia ogólnego

Na studiach zaocznych w Jeleniej Górze w ramach bloku przedmiotów kształcenia ogólnego te same przedmioty tzn. *języki obce, filozofia* lub *nauka o polityce, socjologia* oraz *geografia ekonomiczna* lub *historia gospodarcza* i w takim samym wymiarze godzinowym są realizowane na studiach magisterskich jednolitych, jak i na studiach licencjackich, czyli I stopnia.

Na studiach dziennych w AE w Katowicach, zarówno jednolitych magisterskich, jak i zawodowych (I stopień), przedmioty kształcenia ogólnego przekraczają założone w *Standardach* minimalne obciążenia godzinowe. Z porównania wymagań dla studiów zawodowych i magisterskich wynika, że w tej grupie przedmiotów 120 godzin powinno przypadać na II stopień, czyli uzupełniające studia magisterskie. W programie II stopnia studiów na kierunku *ekonomia* w AE w Katowicach nie przewidziano żadnych przedmiotów kształcenia ogólnego umieszczając je wszystkie na I stopniu.

Przedmioty podstawowe

Na studiach zaocznych w Jeleniej Górze grupa przedmiotów podstawowych wykładanych – w tym samym wymiarze godzinowym – jednocześnie na studiach jednolitych i dwustopniowych obejmuje 10 przedmiotów: *mikroekonomia, makroekonomia, matematyka, statystyka, ekonometria, informatyka, rachunkowość, finanse i bankowość, podstawy zarządzania oraz prawo*. Natomiast przedmiot *międzynarodowe stosunki gospodarcze* jest realizowany tylko na studiach jednolitych oraz na II stopniu studiów, czyli na uzupełniających studiach magisterskich. Poza tym dwa przedmioty: *ekonometria i badania operacyjne* wykładane są w dwukrotnie większym wymiarze godzinowym² niż na studiach jednolitych.

² *Ekonometria* w wymiarze 64 godzin (dwa razy po 32 godziny), na studiach jednolitych - 32 godziny, *badania operacyjne* dwa razy po 8 godzin na studiach dwustopniowych i 8 godzin na studiach jednolitych.

Na dwustopniowych studiach dziennych w AE w Katowicach przewidziano zdecydowanie mniej godzin na przedmioty podstawowe. Zwraca uwagę istotny niedobór godzin w zakresie *ekonomii*, potraktowanej łącznie, bez rozbicia na *makro-* i *mikroekonomię*. Całkowicie pominięto przedmiot *międzynarodowe stosunki gospodarcze*. *Ekonometria* pojawia się dopiero na II stopniu i to w wymiarze o połowę mniejszym. *Prawo* występuje natomiast tylko na I stopniu w wymiarze zgodnym ze *standardami* MENiS.

Studia jednolite magisterskie na kierunku *ekonomia* w AE w Katowicach mają przewidziane w programie w grupie przedmiotów podstawowych wszystkie przedmioty zawarte w *standardach* oraz dodatkowo przedmiot *podstawy marketingu* w wymiarze 30 godzin. Łączna liczba godzin poświęcona przedmiotom podstawowym odpowiada dokładnie liczbie godzin w *standardach*, ponieważ *ekonometria* wykładana jest w wymiarze 60 godz., a nie 90.

Przedmioty kierunkowe

Prawie wszystkie przedmioty kierunkowe – *ekonomia matematyczna, polityka gospodarcza, polityka społeczna, metody oceny projektów gospodarczych, prognozowanie i symulacje, finanse publiczne*³ – występują na jednolitych i dwustopniowych studiach zaocznych w Jeleniej Górze. Ich wymiar godzinowy jest identyczny na obu poziomach studiów. *Historia myśli ekonomicznej* wykładana jest na studiach jednolitych oraz na uzupełniających magisterskich (II stopień). Studenci zaocznych uzupełniających studiów magisterskich nie muszą studiować dwóch przedmiotów: *ekonomii matematycznej* i *metod oceny projektów gospodarczych*, jeśli realizowali te przedmioty w programie studiów zawodowych. Na I i II stopniu studiów – w porównaniu z jednolitymi studiami magisterskimi – dwukrotnie więcej godzin poświęca się na wykłady z dwóch przedmiotów: *polityki społecznej* oraz *prognozowania i symulacji*.

Na studiach dziennych w Akademii Ekonomicznej w Katowicach zarówno na studiach jednolitych, jak i dwustopniowych tylko dwa przedmioty kierunkowe pokrywają się ze *standardami*, tj. *polityka ekonomiczna* i *polityka społeczna* (studia jednolite i I stopień studiów dwustopniowych); trzeci występuje tylko na II stopniu – tj. *historia myśli ekonomicznej*. Choć lista przedmiotów kierunkowych w AE w Katowicach jest bardzo bogata (1200 godzin wobec zalecanych 240), a jednocześnie bardzo różna od zawartej w *Standardach*, to są one dodatkowo wsparte przedmiotami specjalizacyjnymi i

³ Zgodnie ze standardami MENiS przedmiot *finanse publiczne* występuje tylko na studiach licencjackich.

specjalnościowymi spoza listy *standardów*. Przedmioty: *ekonomia matematyczna, metody oceny projektów gospodarczych, prognozowanie i symulacje* nie występują w programie kierunku *ekonomia* na studiach dziennych.

Nawet w zakresie poszczególnych specjalności na kierunku *ekonomia* w AE w Katowicach występują duże rozbieżności w ofercie przedmiotów kierunkowych. Trudno więc mówić o jasnym podziale tej grupy przedmiotów na I i II stopień.

Przedmioty specjalizacyjne i specjalnościowe

Moduł przedmiotów specjalizacyjnych i specjalnościowych jest najbardziej zróżnicowany w obu analizowanych uczelniach.

W Jeleniej Górze zestaw przedmiotów specjalizacyjnych i specjalnościowych jest bogatszy na jednolitych studiach magisterskich niż na dwustopniowych. W Jeleniej Górze obejmuje dodatkowo takie przedmioty jak: *techniki zarządzania, rachunkowość zarządczą, zarządzanie strategiczne* oraz dwa wykłady do wyboru z grupy 8 przedmiotów⁴. Pozostałe przedmioty wykładane na zaocznych jednolitych studiach magisterskich są realizowane także na studiach dwustopniowych, część na I stopniu, a część na II stopniu.

W Katowicach przedmioty specjalizacyjne i specjalnościowe dotyczą już nie tylko specjalności na kierunku, ale nawet szczegółowych modułów w ramach specjalności.⁵

Łączny wymiar godzin na kierunku *ekonomia*

Ogółem wymiar godzinowy przeznaczony na zaoczne jednolite studia magisterskie w Jeleniej Górze jest od 50 do 86 godzin mniejszy niż na studiach I i II stopnia łącznie, w zależności od rodzaju wybranej specjalności.

Jak wynika z powyższej analizy na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze AE we Wrocławiu programy studiów dwustopniowych konstruowane są tak, aby kształcenie na I stopniu było okrojona wersją programów jednolitych magisterskich, zaś II stopień stanowi dopełnienie programu do studiów jednolitych. Zadbano także, aby istniała drożność pomiędzy studiami, czyli żeby absolwent studiów licencjackich mógł je kontynuować do poziomu magisterskiego. Jeśli nie byłoby drożności, to koniecznością stałoby się wprowadzenie np. roku wyrównawczego, w którym w ramach indywidualnych

⁴ Studenci wybierają 2 wykłady z puli do wyboru w każdym semestrze: *gospodarka światowa, logistyka, gospodarka nieruchomościami, proces prywatyzacji, proekologiczne zarządzanie przedsiębiorstwem, współczesne problemy zarządzania, ubezpieczenia gospodarcze, gospodarka a środowisko*.

⁵ Np. specjalność ubezpieczenia przewiduje trzy różne moduły: ubezpieczenia społeczne, zdrowotne i gospodarcze.

programów studenci wyrównywaliby różnice programowe. Nie wydaje się to najlepszym rozwiązaniem dla studentów, gdyż wydłuża czas studiów i wiąże się z dodatkowymi opłatami.

Na Wydziale Ekonomii AE w Katowicach łączna liczba godzin przeznaczona na kształcenie w trybie dziennym jest zbliżona do *standardów*. Studia dwustopniowe (I i II stopień razem) zależnie od specjalności różnią się nawet o 1200 godzin (in minus) od jednolitych. Konstrukcja dziennych studiów w AE w Katowicach wydaje się wynikać z uwarunkowań personalnych i dziedzin naukowo-badawczych stanowiących o potencjale uczelni, a nie chęci dostosowania do *standardów* MENiS.

***Standardy* nauczania MENiS a programy jednolitych i dwustopniowych studiów**

Standardy nauczania traktować należy jako podstawowy trzon wiedzy, którą powinni otrzymać wszyscy – niezależnie od formy ukończenia studiów – posiadający dyplom magistra i licencjata. Na studiach zaocznych przedmioty tworzące te *standardy* powinny być realizowane – zgodnie z zaleceniami MENiS – w wymiarze nie mniejszym niż 60% ogólnej liczby godzin określonej dla studiów dziennych.

Jednolite studia magisterskie

Zgodnie z Rozporządzeniem MENiS dzienne studia magisterskie na kierunku *ekonomia* trwają co najmniej 9 semestrów, a *Standardy* nauczania obejmują 1380 godzin zajęć. Są one usytuowane w trzech grupach przedmiotów: przedmioty kształcenia ogólnego – 360 godzin, przedmioty podstawowe – 780 godzin i przedmioty kierunkowe – 240 godzin. Ogólny wymiar zajęć dla studiów magisterskich na tym kierunku ustalono na 3000 godzin.

Dla studiów zaocznych limit godzinowy zmniejszony został –zgodnie z zaleceniami MENiS – o 40% co wynosi 828 godzin, obejmujących przedmioty kształcenia ogólnego, podstawowe i kierunkowe, a łączna liczba godzin zajęć dla tej formy studiów jest równa 1800.

Porównując zalecenia MENiS ze strukturą studiów na Wydziale Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze można zauważyć różnice.

W *standardach* MENiS waga poszczególnych grup przedmiotów jest nieco inna niż przypisana tym grupom w programie kształcenia realizowanym na Wydziale GRiT w Jeleniej Górze. Mianowicie przedmioty kształcenia ogólnego stanowią 12% zalecanych przez MENiS do realizacji (w Jeleniej Górze ponad 11%), przedmioty podstawowe 26% (w Jeleniej Górze prawie 32%), kierunkowe 8% (w Jeleniej Górze niecałą 1/10 oferty), czyli niezbędne

standardy nauczania ustalone zostały na poziomie 46% ogólnego zalecanego wymiaru godzinowego zajęć (w Jeleniej Górze prawie 53% ogólnej liczby zajęć).

Oznacza to, że na badanych studiach zaocznych trochę większy jest – w stosunku do *standardów* nauczania wymaganych na studiach dziennych – udział bloku przedmiotów obowiązkowych.

Tabela 1

Liczba godzin zajęć na jednolitych studiach magisterskich dziennych i zaocznych w analizowanych uczelniach a *standardy nauczania* MENiS

GRUPY PRZEDMIOTÓW	STANDARDY NAUCZANIA NA STUDIACH (w godz.)			JEDNOLITE STUDIA MAGISTERSKIE (w godz.)			
	dziennych	zaocznych	%	dzienne	%	zaoczne	%
Przedmioty kształcenia ogólnego	360	216	12,0	840	28,1	120	11,4
Przedmioty podstawowe	780	468	26,0	780	26,1	336	31,9
Przedmioty kierunkowe	240	144	8,0	1200*	40,2	100	9,5
Ogółem minimalne wymagania standardowe	1380	828	46,0	2820	94,5	556	52,8
Przedmioty specjalnościowe i specjalizacyjne	1620	972	54,0	165	5,5	498**	47,2
Ogólny wymiar zajęć	3000	1800	100,0	2985	100,0	1054	100,0

*w tym 195 godzin to przedmioty kierunkowe ujęte w *standardach* nauczania MENiS.

** jest to największy wymiar godzinowy, który obowiązuje na specjalności marketing.

Źródło: Opracowanie własne.

Inaczej przedstawia się sytuacja dotycząca zalecanych przez MENiS a realizowanych na Wydziale GRiT w Jeleniej Górze limitów godzinowych w poszczególnych grupach przedmiotów. Przedmioty kształcenia ogólnego - pod względem limitu godzinowego - stanowią nieco ponad połowę wymaganego minimum, przedmioty podstawowe i przedmioty kierunkowe po ok. 70% obowiązującego limitu dla studiów zaocznych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu stoi na stanowisku, że aby zapewnić właściwą jakość i porównywalność dyplomów na studiach dziennych i zaocznych, to liczba godzin zajęć na studiach zaocznych nie powinna być niższa niż 60% wymiaru godzinowego studiów dziennych. Oznacza to, że *standardy* nauczania na studiach zaocznych przewidują 1800 godzin zajęć, a na Wydziale GRiT w Jeleniej Górze są realizowane 1054 godziny (co stanowi

35% wymiaru przewidzianego dla studiów dziennych, a jednocześnie ok.60% wymiaru zalecanego dla studiów zaocznych).

Na jednolitych studiach dziennych w AE w Katowicach w grupie przedmiotów kształcenia ogólnego, podstawowych i kierunkowych program jest zdecydowanie bogatszy niż zalecany w *standardach*, zaś ogólny wymiar godzin zajęć dydaktycznych jest tylko o 15 godzin mniejszy od zalecanego przez MENiS. Niepokoić może fakt, że przedmioty specjalizacyjne i specjalnościowe (a więc podlegające indywidualnym wyborom studentów) stanowią tylko 5,5% ogólnego czasu zajęć programowych, podczas gdy w *Standardach* przewidziano dla tej grupy przedmiotów ponad połowę (54%) ogólnego czasu zajęć dydaktycznych. Można więc uznać, że jest to prawie sztywny program.

Studia licencjackie (I stopień)

Zgodnie z Rozporządzeniem MENiS dzienne studia zawodowe trwają co najmniej 3 lata, a *standardy* nauczania obejmują 1155 godzin usytuowanych w trzech grupach przedmiotów: przedmioty kształcenia ogólnego – 240 godzin, przedmioty podstawowe – 675 godzin, przedmioty kierunkowe – 240 godzin. Łączna liczba godzin zajęć wynosi ok. 2200.

Zawodowy charakter studiów – zgodnie z zaleceniami – powinien znaleźć swoje odzwierciedlenie m.in. w: praktyce zawodowej (która ma trwać minimum 6 tygodni) oraz grupie przedmiotów specjalizacyjnych⁶ i specjalnościowych⁷ ustalanych przez uczelnie.

Liczba godzin zajęć dla studiów zaocznych została zmniejszona – zgodnie z zaleceniami MENiS – do 60% liczby godzin określonej w *standardach* i wynosi 693 godziny przeznaczone na przedmioty obowiązkowe.

Różnice występujące w strukturze wyodrębnionych grup przedmiotów studiów licencjackich w analizowanych uczelniach oraz w zaleceniach MENiS przedstawia tabela 2.

Według *standardów* MENiS dla studiów licencjackich na przedmioty kształcenia ogólnego przypada ponad 1/10 ogólnego wymiaru godzinowego, na przedmioty podstawowe – 30,7%, a kierunkowe ponad 1/10, czyli na niezbędne minimum programowe przypada ponad połowa ogólnego wymiaru godzinowego zajęć.

⁶ Czyli przedmioty przygotowujące do wykonywania zawodu (w szczególności do uzyskania uprawnień zawodowych).

⁷ Czyli przedmioty pogłębiające wykształcenie kierunkowe w określonych zakresach wiedzy.

Tabela 2**Liczba godzin zajęć na licencjackich studiach dziennych i zaocznych w analizowanych uczelniach a *Standardy* nauczania MENiS**

GRUPY PRZEDMIOTÓW	STANDARDY NAUCZANIA NA STUDIACH (w godz.)			STUDIA LICENCJACKIE I stopnia (w godz.)			
	dziennych	zaocznych	%	dienne*	%	zaoczne	%
Przedmioty kształcenia ogólnego	240	144	10,9	330	18,0	120	14,9
Przedmioty podstawowe	675	405	30,7	495	27,0	316	39,2
Przedmioty kierunkowe	240	144	10,9	495	27,0	88	10,9
Ogółem minimalne wymagania standardowe	1155	693	52,5	1320	71,9	524	65,0
Przedmioty specjalnościowe i specjalizacyjne	660	396	30,0	405	22,1	282**	35,0
Inne np. praktyka zawodowa	385	231	17,5	110	6,0	-	-
Ogólny wymiar zajęć	2200	1320	100,0	1835	100,0	806	100,0

* przyjęto najwyższy wymiar godzinowy, który obowiązuje na specjalności ubezpieczenia.

**jest to największy wymiar godzinowy, który obowiązuje na specjalności marketing.

Źródło: Opracowanie własne.

Na zaocznych studiach I stopnia na Wydziale GRiT w Jeleniej Górze wagi te rozkładały się nieco inaczej. Większy – niż w zaleceniach ministerialnych – był udział przedmiotów kształcenia ogólnego (prawie 15%) i przedmiotów podstawowych (prawie 40%) oraz taki sam - jak proponuje MENiS – przedmiotów kierunkowych. W efekcie na minimalne wymogi programowe przypadało 65% ogólnej liczby godzin, czyli więcej niż zaleca Ministerstwo.

Porównując limit godzinowy zalecany w Rozporządzeniu dla studiów zawodowych z realizowanym na Wydziale GRiT w Jeleniej Górze dostrzec można pewne różnice. Przedmioty kształcenia ogólnego stanowią ponad 83% wymaganego limitu, przedmioty podstawowe 78%, a przedmioty podstawowe ok. 61% obowiązującego limitu dla studiów zaocznych.

Ogólna liczba godzin zajęć określonych w standardach nauczania dla licencjackich studiów zaocznych, stanowi 60% limitu dla studiów dziennych i wynosi 1320 godzin. Zalecenia te Wydział GRiT w Jeleniej Górze realizuje w 60%.⁸

Na dziennych studiach I stopnia w AE w Katowicach ogólny wymiar czasu zajęć dydaktycznych stanowi 86,8% zalecanego przez MENiS. Wynika to z częściowego

⁸ W zależności od wyboru specjalności limit godzinowy realizowany jest od 57,6% do 61% ogólnego limitu godzinowego dla studiów zaocznych.

ograniczenia wyboru przedmiotów specjalizacyjnych i specjalnościowych. Ogółem minimalne wymagania standardowe na I stopniu studiów dziennych (71,9%) znacznie przekroczyły propozycję zawartą w *standardach* (52,5%).

Wnioski

Dyplom studiów zaocznych licencjackich czy magisterskich miał posiadać – zgodnie z założeniami MENiS – takie same kwalifikacje (umiejętności i wiedzę), jak odpowiedni dyplom studiów dziennych, w przypadku realizacji w 60% ogólnej liczby godzin zajęć określonych w standardach nauczania dla studiów stacjonarnych. Jednak zajęcia zredukowane – w stosunku do limitu godzinowego studiów dziennych – do ok. 35% w przypadku studiów jednolitych magisterskich, jak i studiów licencjackich nie mogą zapewnić identycznej wiedzy, ani takich samych umiejętności.

Jakość studiów zaocznych jest wyraźnie niższa niż studiów dziennych, nawet jeśli są one realizowane przez najbardziej renomowane uczelnie.

Z kolei na studiach dziennych w ramach prawidłowego czasu kształcenia powinny znaleźć się przedmioty kierunkowe ustalone w *standardach*. Zastępowanie przedmiotów kierunkowych przedmiotami de facto specjalizacyjnymi (o wysokim stopniu szczegółowości omawianych zagadnień), również wpływa na obniżenie jakości kształcenia, gdyż studia takie tracą walor akademicki, a nabierają cech studiów zawodowych. W AE w Katowicach udział przedmiotów do wyboru jest ograniczony na rzecz przedmiotów obowiązkowych (tj. przedmiotów: kształcenia ogólnego, podstawowych i kierunkowych). Takie usztywnienie programu nie wydaje się zasadne biorąc pod uwagę ogólnoświatową tendencję do uelastyczniania programów kształcenia na poziomie wyższym. To swobodny wybór i możliwość budowania indywidualnej ścieżki studiów na poziomie specjalizacji, nie narzuconej przez uczelnię, ale kształtowanej pod kątem przygotowywanej pracy dyplomowej, jawi się polecanym modelem studiowania.

Konieczne staje się zapewnienie drożności między kolejnymi stopniami w przypadku studiów dwustopniowych.

Reasumując należy podkreślić, że podział na studia I i II stopnia powinien przebiegać po 7 semestrze. Zgodnie z postawieniami tzw. Deklaracji Bolońskiej 7-semestralne studia licencjackie są uważane w zjednoczonej Europie za pełnoprawne studia wyższe.

W programie studiów I stopnia powinny znaleźć się przede wszystkim przedmioty kształcenia ogólnego, średnio zaawansowane przedmioty podstawowe i kierunkowe oraz

grupa przedmiotów specjalizacyjnych i specjalnościowych. Na II stopniu w programie powinny znaleźć się wysoko zaawansowane przedmioty podstawowe i kierunkowe.

Wydaje się, że nie ma obiektywnych przesłanek do preferowania studiów jednolitych czy dwustopniowych. Jak długo utrzymywać się będzie popyt na każdą z tych form, tak długo nie należy ograniczać możliwości wyboru potencjalnym studentom. Tradycyjnie w Polsce cenione są studia jednolite prowadzące do dyplomu magistra. Jednakże coraz wcześniejsze wstępowanie na ścieżkę kariery zawodowej w pewnym stopniu wymusza rozkładanie edukacji wyższej „na raty”. Wyłaniająca się nowa stratyfikacja społeczeństwa polskiego stanowi przesłankę do rozwijania przez szkoły wyższe zróżnicowanej oferty organizacyjno-dydaktycznej w myśl zasady – popyt kreuje podaż.